

AZİZ ŞEHİR ŞUŞA

Başı göklere yükselen yüce dağlar, insan gözünün alabildiği kadar uzanan ormanlar, şırl şırl akan gür ırmaklar, bereketli ovalar meskenidir Karabağ. Azerbaycan ve bütün Türk dünyası açısından önemli bir kültür ve sanat, özellikle de musiki ve şiir diyarıdır Karabağ. Aynı zamanda binlerce şehidimizin ebedi istirahatgâhi olan bu kutsal vatan toprağı, son iki yüz yılı aşkın bir süre zarfında anayurdumuza göz diken ve onu işgale kalkışan yabancı güçlere karşı verilen mücadeleden de bir simgesidir âdetâ.

Karabağ, tarihin her aşamasında Azerbaycan topraklarının bir parçası kabul edilmiş ve hiçbir zaman Ermenilere ait bir bölge olarak görülmemiştir. Daha Antik Çağ'da burası, Kuzey Azerbaycan'da var olan Kafkas Albanyası Devleti'nin bir parçasıydı. Ayrıca eski zamanlarda İskit-Sakalara ve Hunlara, ilk orta asırlarda ise Kıpçaklara ait bazı toplulukların Karabağ'a yerleştiğini biliyoruz. Miladi IV. yüzyılda Hıristiyanlığı kabul etmiş olan Albanlar döneminde, Azerbaycan'ın diğer bölgelerinde olduğu gibi Karabağ'da da mimari eserler yaptırılmıştır. Kurt Bey'in kızı Arzu Hatun'un Kelbecer yöresindeki Hudaveng mevkiinde inşa ettirdiği kilise bunlardan sadece biridir.

İslâmiyet'in ilk asrından itibaren Hilafet sınırları içine alınan Karabağ bölgesi üzerindeki hâkimiyet, 9-10. yüzyıllar arasında sırasıyla Sacoğulları, Sâlârîler ve Şeddâdîler gibi mahallî hanedanların eline geçmiş, akabinde burası Selçuklulara ve Azerbaycan Atabeyliğine bağlı bulunmuştur. Bir yer ismi olarak Karabağ, Selçuklu döneminden itibaren yaygınlık kazanmaya başlamıştır. 8-9. yüzyıllar arasında İlhanlı, Celayirli, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Safevî, Osmanlı ve Afşar Devletlerine tabi olan Karabağ, sürekli olarak Türklerin yönetimi altında bulunmuş ve bölge nüfusunun büyük çoğunluğunu da Müslüman Türkler oluşturmuşlardır. İlhanlı döneminin meşhur veziri ve bilim adamı Reşideddin Fazlullah'ın (1247-1318) Mükâtibât-ı Reşîdî, 17. yüzyılın Osmanlı seyyahı Evliya Çelebi'nin Seyahatname, 18. yüzyılın İranlı bürokrat Mirza Semia'nın Tezkiretü'l-Mülûk adlı eserlerinde ve diğer kaynaklarda Karabağ, Azerbaycan'ın bir vilayeti olarak belirtilmiştir.

Azerbaycan'ın güzide bölgelerinden olan Karabağ'da, yüksek bir dağ başında, yeşilliklerle kaplı, doğayla iç içe, göz okşayan bir şehir vardır: Şuşa... Karabağ Hanlığı'nın kurucusu ve Azerbaycan'ın ünlü devlet adamı Penah Ali Han Cavanşir tarafından 1752 yılında temeli atılmış olan

bu şehir, Penahabad olarak da bilinir. Penah Ali Han'ın başlatmış olduğu imar faaliyetleri onun oğlu İbrahim Halil Han tarafından da tam hızıyla sürdürülmüştür. Doğal bir kale olan Şuşa, stratejik önemine binaen bir cazibe merkezi hâline gelmiş, şehir çevresinin bazı yerlerinde surlar inşa edilmiş, kent içinde mahalleler kurul-

muş, cami, medrese, hamam, kervansaray gibi çok sayıda binalar halkın hizmetine sunulmuştur. Şuşa'da günümüze tam veya kısmen ulaşmış tarihî yapıtlar arasında Aşağı Gevher Ağa Camii, Yukarı Gevher Ağa Camii, Saatlı Camii, İki Katlı Kervansaray, Şirin Su Hamamı, Han Sarayı, Realniy Mektebi vs. gibi binalar dikkat çekmektedir.

18.-20. yüzyıllarda Şuşa, Azerbaycan'ın kültür hayatında son derece önemli bir rol oynamıştır. Azerbaycan edebiyatında yeni bir yol açmış olan meşhur şair Molla Penah Vâkif uzun süre burada yaşamış ve Karabağ Hanlığı'nın da veziri olmuştur. Yine ünlü şair Kasım Bey Zakir, kadın şair ve ressam Hurşid Banu Natevan, şair, tezkireci ve âlim Mir Möhsün Nevvab, Azerbaycan edebiyatında trajedi türünün kurucusu Necef Bey Vezirov, yazarlardan Abdurrahim Bey Hakverdiyev ve Yusuf Vezir Çemenzeminli, Azerbaycan edebiyatı tarihini ilk kez kaleme almış olan Feridun Bey Köçerli, İslâm âleminde ilk opera yazarı, Azerbaycan milli marşının ve Çırpınırkı Karadeniz şarkısının bestecisi Üzeyir Hacıbeyli ve daha nice mümtaz şahsiyetler Şuşa muhitinin Azerbaycan'a ve bütün Türk dünyasına sunduğu kültür ve sanat ehlinin birer temsilcileridirler.

18.-19. yüzyıl kaynakları Şuşa kelimesinin etimolojisini Azerbaycan Türkçesinde şişe manasına gelen şüşe sözcüğüne veya Farsçada hem altın ve gümüş külçe hem de yüksek bir yer diye anlamlandırılan şüşe ifadesine bağlamaktadırlar. Belki de bu tanımlamaların hepsi

bir arada Şuşa için geçerli olup, söz konusu kentin şişe gibi saf ve temiz, altın gibi değerli olduğunu ve ulaşılması zor bir yüksekliğe sahip bulunduğunu ifade etmektedirler.

Karabağ Hanlığı'nın başkenti olarak ilan edilen Şuşa, Rus ve Fars kaynaklarında Azerbaycan coğrafyasının bir parçası olarak görülmüştü. Örneğin Rus ordusunun albayı olan Stepan Burnaşev'in "Opisaniye oblastey Azerbaydjanskikh" (Azerbaycan'ın vilayetlerinin tasviri) ve İranlı tarihçi Fazlullah Şirazi'nin Tarih-i Zulkarneyn adlı eserlerinde Şuşa'dan Azerbaycan şehirlerinden biri olarak bahsedilmiştir. Buna karşılık Şuşa şehrinin Ermenistan'a ait olduğunu gösteren tek bir delil bile mevcut değildir.

19. yüzyılın başlarında Azerbaycan'ın pek çok bölgeleri gibi Karabağ da Rus ordusu tarafından işgal edildi ve 1822 yılında Karabağ Hanlığı'na son verildi. İran ile Rusya arasındaki savaşlar ve akabindeki Rus işgali esnasında pek çok Müslüman Türk Karabağ'ı terk ederek Güney Azerbaycan'a ve Anadolu'ya göç etmek zorunda kaldı. Karabağ'ın kontrolünü ele geçiren Rus yönetimi ise

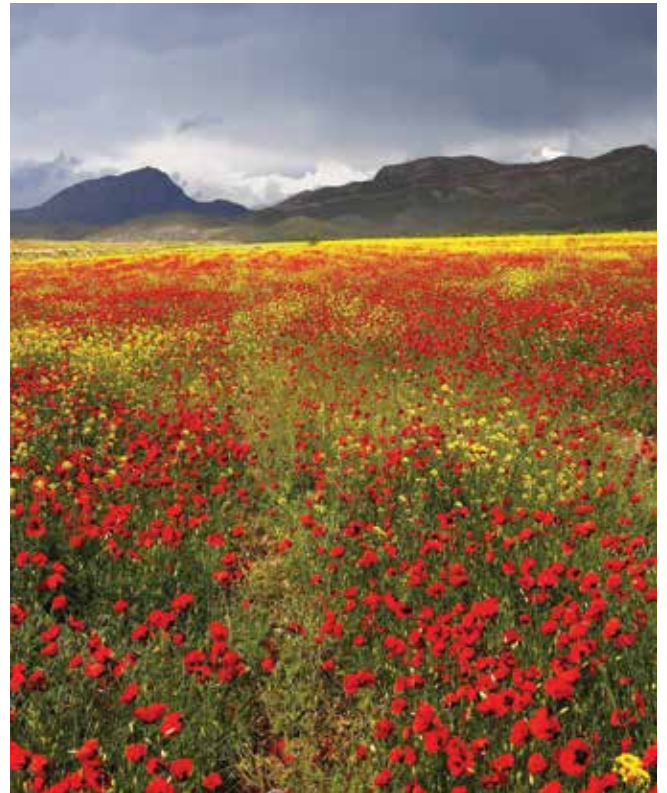

Osmanlı ve İran topraklarından çok sayıda Ermenileri organize bir şekilde Karabağ'a ve bilhassa Şuşa'ya yerleştirmek suretiyle bölgedeki demografik yapıyı değiştirmeye başladı. Buna rağmen gerek Çarlık, gerek Azerbaycan Halk Cumhuriyeti (1918-1920) ve gerekse de Sovyet Rusya (1920-1991) dönemlerinde Şuşa hep Azerbaycan şehri olarak kaldı. Çarlık döneminde bir müddet Güney Kafkasya'daki Müslüman eyaletlerin merkezi olarak seçilen Şuşa, 1905-1906 ve 1918-1920 yıllarında Ermeni çetelerinin Azerbaycan halkına karşı saldırılarına sahne olmuş, fakat bu saldırılar püskürtülmüştür.

1988 yılında Ermeni milliyetçilerinin Karabağ'ı Ermenistan'a bağlama talebiyle Azerbaycan aleyhine başlatmış oldukları savaş sırasında Karabağ'ın kalbi olan ve olağanüstü stratejik öneme sahip bulunan Şuşa, Ermeni silahlı birliklerinin açık hedefi haline geldi. Şuşa, 8 Mayıs 1992 tarihinde Ermeni kuvvetleri tarafından işgal edildi. Ermenistan'ın bazı global güçlerden destek alarak silahlanması, buna karşılık Azerbaycan'ın düzenli ve donanımlı bir orduya sahip olmaması, ayrıca Azerbaycan içindeki siyasi çalkantılar Şuşa'nın işgaline sebebiyet veren en mühim etkenler oldu.

Şuşa'nın kaybedilmesi, Birinci Karabağ Savaşı'nda Azerbaycan'ın stratejik açıdan dezavantajlı bir duruma düşmesine yol açtı. Netice itibarıyla Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarının % 20'si Ermeni ordusu tarafından işgale uğradı ve yaklaşık bir milyon Azerbaycanlı kendi topraklarından sürüldü. İşgal ettikleri yerlerde sivil

halka soykırım politikası uygulayan Ermenistan yönetimi, yüzlerce şehir, kasaba ve köyü yeryüzünden silerken, pek çok tarihî yapıları da tahrip etti. 12 Mayıs 1994 tarihinde yürürlüğe giren ve Azerbaycan ile Ermenistan arasında ateşkesi sağlayan Bişkek Protokolü ile birlikte

başlayan barış görüşmeleri sonuçsuz kaldı. Hiç bir şekilde uzlaşmaya varmayan Ermenistan tarafı, zaman zaman gerilimin tırmanmasına sebebiyet veren eylemlerde bulundu, gerek Karabağ'da ve gerekse de sınır hattında ateşkes ihlallerine yol açarak, Azerbaycan'ın silahlı kuvvetleri ve sivil halkı arasında çok sayıda can kayıplarının yaşanmasına neden oldu.

27 Eylül 2020 sabahı Karabağ'daki Ermeni işgal güçlerince gerçekleştirilen provokasyon, Azerbaycan Devleti'nin ve halkının sabrını taşıran son damla oldu. "İleri!" emrini alan kahraman Azerbaycan askerleri, zafere doğru akın akın koşmaya başladılar. 44 gün sonra, 8 Kasım 2020'de ay yıldızlı şanlı bayrak Şuşa surlarına dikilmiş, şehir merkezindeki tarihî Yukarı Gevher Ağa Camii'nin minaresinden ezan sesleri yükselmeye başlamış, Kuran-ı Kerim'de buyrulduğu üzere hak gelmiş, bâtıl yok olup gitmişti.

Bugün işgalden kurtarılan Şuşa, Azerbaycan Devleti'nin attığı adımlar sayesinde hızlı bir şekilde eski günlerine dönmektedir. Onarımına başlanan tarihî kent, sık sık yerli ve yabancı heyetleri ağırlamakta, kurtaylara, konferanslara, müzik festivallerine, şiir meclislerine ve siyasi görüşmelere ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip

Erdoğan'ın Azerbaycan'a gerçekleştirdiği ziyaret esnasında, 15 Haziran 2021 tarihinde Şuşa'da Azerbaycan Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev ile imzalamış olduğu Şuşa Beyannamesi Türkiye-Azerbaycan ilişkilerini resmî olarak müttefiklik seviyesine çıkarmıştır.

2022 yılı, Şuşa'nın kuruluşunun 270. Sene-i devriyesi münasebetiyle Azerbaycan Cumhuriyeti'nde "Şuşa Yılı" ilan edilmiştir. Ayrıca TÜRKSOY'un aldığı kararla içinde bulunduğumuz yıl ise Şuşa 2023 Türk Dünyası Kültür Başkenti seçilmiştir. Tarihî adalet yerini bulmuş, Şuşa tarihinin karanlık bir sayfasını teşkil edecek 28 yıllık işgal ve esaret dönemi sona ermiş, Şuşa ikinci bir yükseliş devrine girmiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti devleti, kısa bir süre içinde Şuşa'yı Azerbaycan'ın ve bütün Türk dünyasının en önemli kültür ve turizm merkezlerinden birine dönüştürmeyi amaçlamakta, bu vesile ile de çeşitli projeler gerçekleştirilmektedir.

Bu vatani aşkıyla yaşayacak kadar değil, uğruna can verecek kadar çok seven şehitlerimize Allah'tan rahmet, gazilerimize uzun ve bereketli ömürler dileriz. Başımızın üstündeki mavi gök çökmedikçe, ayağımızın altında yer delinmedikçe bizim elimizi, bizim töremizi kimse bozamaz. ✨

